

Μάθημα 68ο

Ἡ καταδίκη τοῦ ἄνδρα.

Εἶδαμε, παιδιά, τήν περασμένη φορά τήν καταδίκη τῆς Εὐας, καί ὅτι μία μορφή τιμωρίας εἶναι ἡ ὑποταγή της στόν ἄνδρα, ἐνῶ μιά ἄλλη ὅτι θά γεννᾷ μέ λύπες τά παιδιά της.

Αὐτό, τό πρῶτο, ὅτι θά ὑποτάσσεται στόν ἄνδρα, βεβαίως ξέρω ὅτι ξενίζει σήμερα πολλές χριστιανές γυναῖκες, πού, συνειδητά ἢ ἄσυνείδητα, ἔχουν δεχθεῖ τήν θεωρία τοῦ φεμινισμοῦ, καί πού δέν εἶναι τίποτα ἄλλο παρὰ ἡ ἰσότητα τῶν φύλων.

Θά ἤθελα ὅμως νά σᾶς πῶ πάνω σ' αὐτό ὅτι ἡ ἰσότητα τῶν φύλων εἶναι κάτι ἀφύσικο, καί ὀλέθριο φυσικά γιά τήν γυναῖκα. Ἀλλά αὐτό τό ἔχουμε δεῖ καί σέ προηγούμενα μαθήματα, καί ἔχουμε μιλήσει γιά τόν φεμινισμό. Στόν Χριστιανισμό ὅμως –καί αὐτό θέλω νά προσέξετε– ἔχουμε ἰσότητα ὅχι τῶν φύλων, ἀλλά ἰσότητα τῶν προσώπων καί ἀνισότητα τῶν φύλων. Αὕτῃ εἶναι ἡ χριστιανική θέση. Θά τό πῶ ἄλλη μία φορά: ἔχουμε ἀνισότητα φύλων καί ἰσότητα προσώπων. Αὐτό θά σᾶς τό δείξω ἀμέσως, γιά νά μήν πεῖ ἡ γυναῖκα ὅτι ἀδικεῖται σέ σχέση μέ τόν ἄνδρα.

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέει στούς Γαλάτες: «Οὐκ ἐνι ἄρσεν καὶ θήλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χρι-

στῶ Ἰησοῦ»¹. Δέν ὑπάρχει πλέον διάκριση ἄνδρα καί γυναίκα. Μάλιστα δέν λέει ἄνδρας καί γυναίκα, ἀλλά ἄρσεν καί θήλυ· παίρνει δηλαδή καί τονίζει τό θέμα φύλον. Βλέπετε; παίρνει τό θέμα φύλον γιά νά δείξει ὅτι ἡ γυναίκα δέν εἶναι κατώτερη ἀπό τόν ἄνδρα ὡς πρὸς τό πρόσωπό της καί ὡς πρὸς τήν ψυχή της.

Μάλιστα, στήν ἐλληνική γλώσσα, ἡ ψυχή εἶναι θηλυκοῦ γένους. Λέμε: ἡ ψυχὴ τοῦ ἄνδρα, ἡ ψυχὴ τῆς γυναίκα. Βλέπετε ἰσότητα; Δέν ὑπάρχει ἀρσενική ψυχὴ καί θηλυκὴ ψυχὴ· εἶναι μία ἡ ψυχὴ. Καί ἡ ψυχὴ συνιστᾷ τό πρόσωπο, καί συνεπῶς «οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θήλυ», ἀλλά «πάντες γὰρ ὑμεῖς εἷς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ», γιατί ὅλοι ἐσεῖς εἶστε ἕνας ἄνθρωπος, μέ τήν ἔνωση σας μέ τόν Χριστό. Θέλει δηλαδή νά δείξει ἐδῶ, ὅπως σᾶς ἐξήγησα, τήν ἰσότητα τῶν προσώπων.

Ἀλλά λέει καί γιά τήν ἀνισότητα τῶν φύλων, «ἡ δὲ γυνὴ ἵνα φοβῆται τὸν ἄνδρα». Καί ἐδῶ δείχνει τήν ἀνισότητα τῶν φύλων, ὅπως βλέπετε. Καί αὐτὴ ἡ ἀνισότητα προῆλθε ἀπὸ τὴν ἀπάτη ποῦ ὑπέστη ἡ Εὔα. Ἐπρεπε δηλαδή νά προστατευθεῖ ἡ γυναίκα. Ἐφεξῆς ἡ γυναίκα, ἡ φύση της, πλὴν ἐξαιρέσεων, θά εἶναι πάντα αὐτό ποῦ λέμε τό σκεῦος τό ἀσθενές· θά ἔχει πάντοτε ἐκεῖνα τὰ στοιχεῖα, ποῦ λέει καί ὁ ἀπόστολος Πέτρος,² δηλαδή μικροψυχία, στενοκαρδία, μέ τό παραμικρό θά τὰ χάνει, θά στενοχωριέται καί θά πανικοβάλλεται καί οὕτω καθ' ἑξῆς. Συνεπῶς ἡ γυναίκα φέρεται ὡς σκεῦος ἀσθενές, καί αὐτό τό λέει ἡ ἴδια ἡ Ἀγία Γραφή, ὅχι ἀπλῶς στοῦ θέματος τῆς σωματικῆς εὐρωστίας καί υγείας.

1. Γαλ. 3, 28.

2. Βλ. Α' Πέτρ. 3, 7.

Κάποτε μάλιστα μπορῶ νά σᾶς πῶ ὅτι οἱ γυναῖκες μοιάζει –ἔτσι ὅπως ἀπό στατιστικές βγαίνει– ὅτι ζοῦν περισσότερο ἀπό τούς ἄνδρες, ἀντέχουν περισσότερο ἀπό τούς ἄνδρες. Αὐτό εἶναι ἀλήθεια, ἀπό στατιστικές. Ἀλλά ἐδῶ θέλουμε νά δοῦμε ὅτι ἡ γυναίκα, ἀπό πλευρᾶς ψυχολογικῆς κυρίως, ἔχει μία μικροψυχία, μία στενοκαρδία, δηλαδή φοβᾶται, αἰσθάνεται τήν ἀνάγκη τῆς παρουσίας τοῦ ἀνδρα· ἡ γυναίκα δυσκολεύεται νά ζήσει μόνη της, νιώθει ἀνασφάλεια. Ὁ ἄνδρας μπορεῖ νά ζήσει μόνος του· καί οὕτω καθ' ἑξῆς.

Ὅλα αὐτά δείχνουν ὅτι δέν ὑπάρχει ἰσότητα τῶν φύλων καί ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι ὑπό τόν ἄνδρα.

Ἀλλά τό ὅτι τά πράγματα εἶναι προσωρινά, ἀφοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀπάτης πού ὑπέστη ἡ Εὐα στόν παράδεισο, ἀπόδειξη εἶναι ὅτι στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ὅπου βεβαίως δέν θά ὑπάρχει γάμος,³ θά ὑπάρχει ἰσότητα καί τῶν προσώπων καί τῶν φύλων. Ἐπειδή τώρα μπαίνει στή μέση τό θέμα γάμος, γι' αὐτόν τόν λόγο ὑπάρχει ἀνισότητα τῶν φύλων. Ἐφόσον ὅμως δέν θά ὑπάρχει γάμος στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, τότε δέν θά ὑπάρχει καί ἡ ἀνισότητα τῶν φύλων.

Ἀπόδειξη, τρανότατη ἂν τό θέλετε, εἶναι ἡ παρουσία τῆς Θεοτόκου, ἡ ὁποία βεβαίως εἶναι ἀνώτερη καί τῶν γυναικῶν καί τῶν ἀνδρῶν. Ἡ Θεοτόκος εἶναι ἡ ἀπόδειξη! Βλέπετε;

Στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ λοιπόν δέν θά ὑπάρχει αὐτή ἡ διαφορά τῶν φύλων.

Θά ἤθελα τώρα νά σᾶς δείξω ποιά εἶναι αὕτη ἡ θαυμάσια θέση τῆς γυναίκας μέσα στόν Χριστιανισμό.

3. Βλ. *Ματθ.* 22, 30. *Μάρκ.* 12, 25. *Λουκᾶ* 20, 35.

Σᾶς διαβάζω ἀπό τήν Α΄ ἐπιστολή τοῦ ἀποστόλου Πέτρου, στό 3ο κεφάλαιο, τοὺς στίχους 1-7, γιά νά δεῖτε ποιὰ εἶναι ἡ κρυστάλλινη θέση τῆς χριστιανῆς γυναίκας. Ἄν μιά γυναίκα δέν θά ἤθελε νά εἶναι αὐτό, τότε ἄς μή καυχᾶται ὅτι εἶναι χριστιανή. «Αἱ γυναῖκες ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ἵνα καί εἴ τινες ἀπειθοῦσι τῷ λόγῳ, διὰ τῆς τῶν γυναικῶν ἀναστροφῆς ἀνευ λόγου κερδηθήσονται, ἐποπτεύσαντες τήν ἐν φόβῳ ἀγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν.»

Στὴν ἐπιστολή του ἀπευθύνεται πρὸς τίς γυναῖκες καί λέει: Οἱ γυναῖκες νά ὑποτάσσονται στοὺς ἄνδρες τους, ὥστε καί ἂν μερικοί ἀπὸ αὐτοὺς –κοιτάξτε ἐδῶ τί σπουδαῖο!– ἀπειθοῦν στὸν λόγο τοῦ Εὐαγγελίου, δηλαδή δέν θά ἤθελαν νά εἶναι χριστιανοί, μέ τό καλὸ παράδειγμα τῶν γυναικῶν τους, ὅχι μέ τά λόγια τους, νά κερδηθοῦν, βλέποντας τὴν ἀγνή καί μέ φόβο Θεοῦ συμπεριφορὰ τους πρὸς αὐτοὺς. Εἶναι συνηθέστατο, καί στὴν ἐποχὴ μας βεβαίως, νά βλέπουμε γυναῖκες πού εἶναι χριστιανές, πού θέλουν νά ζήσουν πνευματικὴ ζωὴ, ἀλλὰ νά μὴν συμφωνεῖ ὁ σύζυγος.

Παραθέτει ἐπίσης ὁ ἀπόστολος Πέτρος καί κάποι-α στοιχεῖα καί ἀναφέρει πῶς ἡ γυναίκα πρέπει νά ντύνεται καί νά στολίζεται, καί ὅτι ὁ πλοῦτος της νά εἶναι ἐσωτερικὸς καί ὄχι ἐξωτερικὸς. Τρία πράγματα ἐπισημαίνει· ὅτι ὁ πλοῦτος της δέν εἶναι τό ὠραῖο ντύσιμο, οὔτε τά χρυσὰ κοσμήματα, οὔτε ἡ πλοκή τῶν μαλλιῶν, δηλαδή τό φτιάξιμο τῆς κομμώσεως –χωρὶς αὐτό νά σημαίνει βέβαια ὅτι μιά γυναίκα δέν θά ντυθεῖ· ἀλλὰ δέν θά κάνει τό ἐξεζητημένο. Συνεπῶς ἄς μή νομίζει ὅτι ἐκεῖ εἶναι ὁ πλοῦτος της· ἀλλὰ ὁ πλοῦτος της εἶναι ἔσω, εἶναι ἀπὸ μέσα, ὁ πλοῦτος τῆς καρδιᾶς.

Βλέποντας λοιπόν οἱ ἄνδρες τίς γυναῖκες τους νά ζοῦν ἔτσι, τότε αὐτές οἱ γυναῖκες τοὺς κερδίζουν χωρὶς κηρύγματα. Νά σᾶς πῶ τῇ φράση: «ἄνευ λόγου κερδηθήσονται»· χωρὶς τόν λόγο τοῦ κηρύγματος οἱ ἄνδρες αὐτοί θά κερδηθοῦν! Πῶς αὐτό; «ἐποπτεύσαντες τὴν ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἀναστροφὴν ὑμῶν», ἀφοῦ θά βλέπουν τὴ δική σας ἁγνή συμπεριφορά.

»Οὕτω γάρ ποτε καὶ αἱ ἅγιαι γυναῖκες αἱ ἐλπίζουσαι ἐπὶ τὸν Θεὸν ἐκόσμουν ἑαυτάς, ὑποτασσόμεναι τοῖς ἰδίοις ἀνδράσιν, ὡς Σάρρα ὑπήκουσε τῷ Ἀβραάμ, κύριον αὐτὸν καλοῦσα.» Γιατί, μέ τόν ἴδιο τρόπο, κάποτε καὶ οἱ ἅγιες ἐκεῖνες γυναῖκες, πού ἤλπιζαν στὸν Θεό, στόλιζαν τὸν ἑαυτό τους μέ ἀρετές καὶ ἦταν ὑποταγμένες στοὺς ἄνδρες τους, ὅπως ἡ Σάρρα ὑπάκουε στὸν Ἀβραάμ καὶ τὸν ἀποκαλοῦσε κύριό της.

Ἀλλά κοιτάξτε καὶ τὸν χῶρο τῶν ἀνδρῶν. Θά λέγαμε ὅτι εἶναι ἀλληλοπεριχωρούμενα τὰ πράγματα, δηλαδή τό ἓνα εἶναι μέσα στό ἄλλο. Δέν εἶναι δυό ξεχωριστοὶ κόσμοι, ὁ κόσμος τοῦ ἀνδρα καὶ ὁ κόσμος τῆς γυναίκας, πού ἔρχονται σέ μία σύγκρουση· σᾶς τό ἔλεγα καὶ τὴν περασμένη φορὰ. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος λέει ὅτι ὅλα αὐτά, δηλαδή ἡ ὑποταγὴ τῆς γυναίκας, νά εἶναι μέσα στὸν χῶρο τῆς ἀγάπης τοῦ ἀνδρα.

Ἀκοῦστε τώρα πῶς τό λέει αὐτό καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος: «Οἱ ἄνδρες ὁμοίως συνοικοῦντες κατὰ γνώσιν, ὡς ἀσθενεστέρω σκεύει τῷ γυναικείῳ ἀπονέμοντες τιμὴν, ὡς καὶ συγκληρονόμοι χάριτος ζωῆς, εἰς τὸ μὴ ἐγκόπτεσθαι τὰς προσευχὰς ὑμῶν.»⁴. Οἱ ἄνδρες ὁμοίως νά συγκατοικεῖτε μέ τίς γυναῖκες σας μέ σύνεση,

4. Α΄ Πέτρ. 3, 7.

έχοντας υπόψη σας ότι είναι ασθενέστερο τό γυναικείο σκεῦος, νά τίς τιμᾶτε, γιατί εἶναι καί συγκληρονόμοι τῆς ζωῆς τῆς χάριτος, τῆς αἰώνιας ζωῆς, ὥστε νά μήν ἐμποδίζονται οἱ κοινές σας προσευχές.

Αὐτό τό «*συγκληρονόμοι χάριτος ζωῆς*», αὐτό θέλω νά προσέξετε· ὅτι καί ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναίκα εἶναι συγκληρονόμοι τῆς αἰώνιας ζωῆς!... Ὑπάρχει μεταξύ τους κάποια διαφορά; Εἶδατε τή λέξη; *συγκληρονόμοι!* Ὁ ἄνδρας καί ἡ γυναίκα εἶναι καί οἱ δύο μαζί κληρονόμοι τῆς αἰώνιας ζωῆς. Ἰδού ἡ ἰσότητά· σ' αὐτό εἶναι ἡ ἰσότητά. Ὁχι στό φύλο, ἀλλά στό πρόσωπο· ὄχι στό φύλο, ἀλλά στόν προορισμό. Δέν ὑπάρχει γυναικεῖος προορισμός καί ἀνδρικός προορισμός.

Ἄν μοῦ πεῖτε ὅτι ἄλλος ὁ γυναικεῖος καί ἄλλος ὁ ἀνδρικός προορισμός, ὅτι ἡ γυναίκα εἶναι νά γεννᾷ, νά εἶναι νοικοκυρά καί λοιπά, αὐτά εἶναι στόν παρόντα κόσμο, εἶναι στό σχῆμα τοῦ παρόντος αἰῶνος. Ἡ γυναίκα καί ὁ ἄνδρας ἔχουν κοινό προορισμό. Ὅρίστε, τό ξαναλέω: «*ὡς καί συγκληρονόμοι χάριτος ζωῆς*», καί οἱ δύο εἶναι μαζί κληρονόμοι τῆς αἰωνίου ζωῆς!⁵

Ἀκόμη θά πρέπει νά προσέχουν πολύ οἱ ἄνδρες τίς γυναῖκες τους, νά μή συγκρούονται μαζί τους, γιά νά μποροῦν νά προσεύχονται μαζί, μονοιασμένοι καί ἀγαπημένοι καί ὁμοφρονοῦντες. Αὐτός εἶναι ὁ χῶρος τῆς ἀγάπης τοῦ ἄνδρα.

Βλέπετε λοιπόν ὅτι δέν ἔχουμε δύο ξεχωριστούς κύκλους, ἀλλά δύο ἀλληλοπεριχωρούμενους κύκλους,

5. Αὐτό ἀποτελεῖ καί τόν κύριο σκοπό τοῦ γάμου. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Τό μυστήριον τοῦ γάμου*, Ὁμιλία 4η, ἐκδ. Ἱεραῶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2011.

ὅπως σᾶς εἶπα προηγουμένως.

Ἄς ἔλθουμε ὁμως τώρα στήν καταδίκη τοῦ Ἀδάμ, ἀφοῦ κάναμε αὐτό τό συμπλήρωμα γιά τό περασμένο μας θέμα.

Θά σᾶς διαβάσω τρία χωρία, καί θά κάνουμε τήν ἀνάλυση μετά. Γιά τήν καταδίκη τῆς γυναίκας εἶναι ἕνας στίχος στό κείμενο, ἐνῶ γιά τήν καταδίκη τοῦ ἀνδρα τρεῖς στίχοι.

«Τῷ δὲ Ἀδὰμ εἶπεν· ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου καί ἔφαγες ἀπὸ τοῦ ξύλου, οὗ ἐνετειλάμην σοι τούτου μόνου μὴ φαγεῖν, ἀπ' αὐτοῦ ἔφαγες, ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἐν λύπαις φαγῇ αὐτὴν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· ἀκάνθας καὶ τριβόλους ἀνατελεῖ σοι, καὶ φαγῇ τὸν χόρτον τοῦ ἀγροῦ. ἐν ἰδρωτί τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἕως τοῦ ἀποστρέφαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης, ὅτι γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύση.»⁶

Μέ δυνό λόγια, σύντομα-σύντομα: Καί στόν Ἀδάμ εἶπε (ὁ Θεός): Ἐπειδή ἤκουσες τή φωνή τῆς γυναίκας σου, τή συμβουλή της, καί ἔφαγες ἀπό τό δένδρο ποῦ σοῦ παρήγγειλα μόνον ἀπ' αὐτό νά μὴ δοκιμάσεις, ἀλλά ἐσύ ἔφαγες, νά εἶναι καταραμένη ἡ γῆ στά ἔργα σου. Μέ λύπες νά τρῶς τό ψωμί σου ὅλες τίς μέρες τῆς ζωῆς σου. Ἀγκάθια καί τριβόλια νά βλασταίνει ἡ γῆ καί νά τρῶς τά ἄγρια χόρτα τοῦ ἀγροῦ, δηλαδή τό φυτικό βασίλειο. Μέ τόν ἰδρώτα τοῦ προσώπου σου νά τρῶς τό ψωμί σου, μέχρι ὅτου ἐπιστρέψεις πίσω στή γῆ, ἀπό τήν ὁποία κατασκευάστηκες, γιάτί χῶμα εἶσαι καί στό χῶμα θά γυρίσεις.

6. Γέν. 3, 17-19.

Ἄς δοῦμε ἐδῶ, παιδιά, ἓνα πρῶτο σχόλιο. «Ὅτι ἤκουσας τῆς φωνῆς τῆς γυναικός σου»· ἐπειδή ἄκουσες τή συμβουλή τῆς γυναικάς σου.

Ἐδῶ βλέπουμε ὅτι ὁ Ἀδάμ ἔβαλε πίο πάνω ἀπό τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ τόν λόγο τῆς γυναικάς του, τήν συμβουλή της. Αὐτό ἦταν κάτι πολύ σημαντικό. Ὅμως δέν πρόκειται γιά μιά συζήτηση, γιά μιά συνεννόηση, σάν κι αὐτή πού θά ἔκαναν οἱ σύζυγοι, μιά διαβούλευση γιά κάποιο θέμα. Κάποτε, καί μάλιστα ἂν θέλετε πολύ συχνά, μπορεῖ μιά γνώμη τῆς γυναικάς νά εἶναι ὀρθή, νά εἶναι ὀρθότερη ἀπό τοῦ ἄνδρα, καί αὐτή ἡ γνώμη νά γίνει ἀσπαστή ἀπό τόν ἄνδρα.

Ἐδῶ δέν πρόκειται περὶ αὐτοῦ. Ὁ Ἀδάμ εἶχε μιά ἐντολή ἀπό τόν Θεό· καί αὐτήν τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ τήν ἔβαλε πίο κάτω ἀπό τά λόγια τῆς Εὕας. Συνεπῶς δέν ἦταν κάποια ὑπόθεση μεταξύ τους, ἀλλά ἦταν τό μεῖζον θέμα μεταξύ αὐτῶν καί τοῦ Θεοῦ.

Αὐτό θά τό πεῖ ἀργότερα ὁ Χριστός, καί νά τό θυμᾶστε πάντοτε, γιατί ἀποτελεῖ ἓνα θεμέλιο θά λέγαμε, ἓνα ἀπό τά βασικά θεμέλια τῆς πνευματικῆς ζωῆς, τῆς πνευματικῆς προκοπῆς: «Ὁ φιλῶν πατέρα ἢ μητέρα ἢ γυναῖκα ἢ τέκνα ὑπὲρ ἐμὲ οὐκ ἔστι μου ἄξιος.»⁷ Ἐκεῖνος, δηλαδή, πού ἀγαπάει τόν πατέρα του, τή μάνα του, τή γυναῖκα του ἢ τά παιδιά του πίο πάνω ἀπό ἐμένα, αὐτός δέν μοῦ εἶναι ἄξιος.

Νά σᾶς ἐξηγήσω τί σημαίνει αὐτό. Σημαίνει ὅτι ἂν, παιδάκι μου, σοῦ δώσει ὁ πατέρας σου ἢ ἡ μάνα σου μιά συμβουλή πού δέν ταιριάζει μέ τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ, θά πρέπει νά τούς πεῖς: *Μητέρα μου, σ' ἀγαπᾶω,*

7. *Ματθ.* 10, 37. *Μάρκ.* 10, 29.

πατέρα μου, σ' αγαπάω, αλλά δέν μπορῶ νά ἐφαρμόσω αὐτό πού μοῦ λέτε.

Δηλαδή, σοῦ λέει ὁ πατέρας σου: Δέν θά πᾶς στήν ἐκκλησία. Ὅχι φυσικά στήν περίπτωση πού μπορεῖ νά εἶσαι ἄρρωστος, καί θά πρέπει νά σέ προστατεύσουν οἱ γονεῖς σου –γιατί καμμιά φορά τό παιδί δέν ἔχει καί πολύ μυαλό· θέλει μέν νά πάει, ἀλλά μπορεῖ νά κινδυνεύσει ἡ ὑγεία του– ὅχι σ' αὐτή τήν περίπτωση, ἀλλά ἐπειδή δέν θέλει τό παιδί του νά πηγαίνει στήν ἐκκλησία, δέν θέλει νά θρησκειύει, δέν τό θέλει αὐτό.

Τότε θά ἀπαντήσεις στόν πατέρα σου: Σ' αγαπάω καί τηρῶ τίς ἐντολές σου. Ἄν ὅμως μοῦ ἐπικαλεῖσαι τό "τίμα τόν πατέρα σου καί τήν μητέρα σου", θά σοῦ πῶ ὅτι ἐκεῖνος πού εἶπε "τίμα τόν πατέρα σου καί τήν μητέρα σου" στό Σινά, ὁ ἴδιος εἶπε "αὐτός πού ἀγαπάει τή μητέρα του καί τόν πατέρα του πιο πάνω ἀπό μένα, τόν Θεό, δέν μοῦ εἶναι ἄξιος". Συνεπῶς, ἂν θέλεις νά σέ τιμᾶω, μή μοῦ ἀφαιρεῖς τήν τιμή μου πρός τόν Θεό· δέν θά σέ ἀκούσω· θά πάω στήν ἐκκλησία.

Βλέπετε λοιπόν ὅτι δέν μποροῦμε νά βάλουμε πιο πάνω ἀπό τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ τήν ἐντολή τῶν γονιῶν μας, τήν ἐντολή τῶν παιδιῶν μας, ἂν αὐτή προσκρούει στήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Αὔριο θά γίνετε γονεῖς· τήν ἐντολή τῆς γυναίκας σας, τήν ἐντολή τοῦ ἀνδρα σας, δέν μπορεῖτε νά τή βάλετε πιο πάνω ἀπό τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐντολή τοῦ Θεοῦ στέκεται πιο πάνω.

Βέβαια ἔχουμε κάποιες περιπτώσεις πού ὑποχωρεῖ ἡ ἐντολή τοῦ Θεοῦ καί προβλέπονται ἀπό τόν Νόμο τοῦ Θεοῦ. Φέρ' εἰπεῖν, ἓνα τάμα· μία γυναίκα τάζει καί λέει: Τό παιδί μου θά τό βαφτίσω ἔτσι, ἂν μοῦ τό χαρίσει ὁ Θεός. Ἀλλά δέν ρώτησε τόν σύζυγό της. Καί τότε

τί γίνεται; Τό τάμα εἶναι σοβαρό πράγμα... εἶναι πολύ σοβαρό! Συνεπῶς, πῶς τώρα νά ἀθετήσῃ αὐτό πού ἔταξε στόν Θεό; Λέει ὁ Νόμος, ὁ παλαιός μάλιστα: Ἐάν μιά γυναίκα ἔταξε, ἀλλά δέν ρώτησε τόν σύζυγό της, εἶναι ἐλεύθερη ἀπό τό τάξιμό της. Δηλαδή; Δέν ἔχει εὐθύνη ἀπέναντι στόν Θεό, ἐάν ὁ σύζυγος δέν συμφωνήσει μέ τό τάμα τῆς γυναίκας του.⁸

Σᾶς τό ἀνέφερα ἐνδεικτικά αὐτό, γιά νά δεῖτε ὅτι ὑπάρχουν μερικές περιπτώσεις πού εἶναι πράγματι δύσκολες καί πού ὁ Νόμος τοῦ Θεοῦ τίς προβλέπει.

Αὐτό τό φαινόμενο, τό νά βάζουμε τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ πιά κάτω ἀπό ἐκεῖνο πού θά μᾶς πεῖ ἡ γυναίκα μας ἢ ὁ ἄνδρας μας, εἶναι ἓνα θέμα πού ἐπαναλαμβάνεται, ὅπως ὁ Κύριος τό εἶπε στήν παραβολή τοῦ μεγάλου δείπνου. Θυμόσαστε τόν τρίτο καλεσμένο; Ὅταν κλήθηκε στό δείπνο τῆς Βασιλείας, δηλαδή νά ζήσει πνευματική ζωή, γιά νά μπεῖ στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ, θυμόσαστε τί ἀπάντησε; «*γυναῖκα ἔγημα, καί διὰ τοῦτο οὐ δύναμαι ἔλθεῖν*»,⁹ δηλαδή παντρεύτηκα, καί δέν μπορῶ νά ἔρθω. Αὐτό σημαίνει ὅτι ἔβαλε τίς φροντίδες τοῦ σπιτιοῦ, ἔβαλε τό θέλημα τῆς γυναίκας, καί ἀντίστροφα τοῦ ἄνδρα, πιά πάνω ἀπό τήν ἐντολή τοῦ Θεοῦ,

8. Στό 30ό κεφάλαιο τοῦ βιβλίου *Ἀριθμοί* ὁρίζονταν πολύ συγκεκριμένες ἐνέργειες σχετικά μέ τά τάματα. Ἄν κάποιο παιδί ἢ γυναίκα ἀνύπαντρη πού ζοῦσε μέ τόν πατέρα της, ἢ παντρεμένη πού ζοῦσε μέ τόν σύζυγό της εἶχε κάνει τάμα, θά ἔπρεπε νά ἔχει τήν συγκατάθεση τοῦ γονέα ἢ τοῦ συζύγου γιά τήν ἐκπλήρωσή του. Σέ διαφορετική περίπτωση, τό τάμα δέν ἐλάμβανε χώρα, ἀκυρωνόταν, καί ὁ Κύριος συγχωροῦσε αὐτόν πού ἔταξε. Μόνο ὁ ἄνδρας ἢ ἡ χήρα μποροῦσαν νά τάξουν ὅ,τι ἤθελαν, χωρίς περιορισμό, ἀλλά καί ἦταν ὑποχρεωμένοι νά τό ἐκπληρώσουν.

9. *Λουκᾶ* 14, 20.

πού προσκαλεῖ στό δεῖπνο τῆς Βασιλείας Του.

Ἐνα δεύτερο σχόλιο. Λέει ὁ Θεός: «ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου»· εἶναι καταραμένη ἡ γῆ στά ἔργα σου. Προσέξτε αὐτό τό σημεῖο.

Ὁ Θεός, παιδιά, ποτέ δέν καταρᾶται τά ἔργα Του παρὰ μόνο ἐκεῖνα πού εἶναι ὀριστικά καταδικασμένα στήν ἀπώλεια. Καί, ἐν προκειμένῳ, στήν ἀπώλεια εἶναι καταδικασμένοι, ὡς κρίσματα τοῦ Θεοῦ, μόνον ὁ διάβολος, οἱ δαίμονες καί οἱ ἀμετανόητοι ἄνθρωποι.

Ἀκοῦστε πῶς τό λέει αὐτό ὁ ἴδιος ὁ Χριστός: «Πορεύεσθε ἀπ' ἐμοῦ οἱ καταραμένοι εἰς τὸ πῦρ τὸ αἰώνιον τὸ ἡτοιμασμένον τῷ διαβόλῳ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ»¹⁰. Εἶδατε; «οἱ καταραμένοι»! Καταρᾶται πρόσωπα ἐδῶ τώρα ὁ Χριστός. Θά τά καταραστεῖ, ἐννοεῖται, στό τέλος πιά τῆς Ἱστορίας, στήν Κρίση. Αὐτό σημαίνει ὅτι δέν θά ὑπάρχουν περιθώρια μετανοίας, γιατί θά ἔχει λήξει ἡ Ἱστορία. Δέν θά μπορούν πλέον αὐτοί νά μετανοήσουν· θά εἶναι ἀμετανόητοι.

Λοιπόν, μόνο ὅ,τι μένει ἀμετανόητο, μόνο ὅ,τι χάνεται ὀριστικά γιά τόν Θεό, μόνο αὐτό γίνεται ἀντικείμενο κατάρας τοῦ Θεοῦ.

Ἀλλά ἐφόσον ἡ γῆ θά ἀνακαινισθεῖ, δέν εἶναι δυνατόν νά ὑποστεῖ κατάρα. Ἐδῶ θέλω νά προσέξετε πολύ.

Θυμᾶστε πού λέει ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης, στήν Ἀποκάλυψη, «Καὶ εἶδον οὐρανὸν καινὸν καὶ γῆν καινὴν»¹¹; εἶδα καινούργιο οὐρανὸ καὶ καινούργια γῆ; Ὁ παλαιὸς ἔφυγε. Ποῦ πῆγε; Ὅπως λέει ὁ ἅγιος Ἀνδρέ-

10. Μαθ. 25, 41.

11. Ἀποκ. 21, 1.

ας Καισαρείας, δέν εἶναι κάτι πού φεύγει ἀπό ἕναν χῶρο, καί στόν χῶρο αὐτόν ἔρχεται κάτι καινούργιο· ἀπλούστατα, τό παλιό ἀλλάζει, γίνεται καινούργιο.¹²

Καί ὅταν ὁ εὐαγγελιστής Ἰωάννης λέει εἶδα καινούργιο οὐρανό καί καινούργια γῆ, σημαίνει ὅτι ὁ παλαιός κόσμος ἀνακαινίζεται καί ἐγκαινίζεται στόν χῶρο τῆς ἀφθαρσίας. Εἶναι μεγάλο πράγμα αὐτό! Ἄρα δέν εἶναι δυνατόν ἡ γῆ νά γίνει ἀντικείμενο κατάρας, ἐφόσον θά ἀνακαινισθεῖ. Εἶναι ποτέ δυνατόν;

Ἀλλά καί ἐπὶ πλέον τί θά ἐκαταρᾶτο ὁ Θεός; Θά ἐκαταρᾶτο τό χῶμα; δηλαδή, ἅς ποῦμε, τήν ἐπιφάνεια τῆς γῆς; τά χωράφια; τά φυτά; τά ζῶα;... γιατί αὐτά ἀποτελοῦν τή γῆ καί τόν κόσμο της, τά στολίδια της. Ἀλλά ξεχώρισε ὁ Θεός τό φίδι, καί εἶπε νά εἶσαι καταραμένο ἀπό ὅλα τά ζῶα. Ξεχώρισε τό φίδι. Βέβαια ὄχι τό φίδι αὐτό καθεαυτό, ἀλλά τόν διάβολο, πού ἦταν πίσω ἀπό τό φίδι.¹³

Ὁ Θεός λοιπόν δέν καταρᾶται τά δημιουργήματά Του, ἐφόσον αὐτά εἶναι ἄψυχα, ἢ ἄλογα ἐάν θέλετε, ὅπως εἶναι τό ζωικό καί τό φυτικό βασίλειο. Ἀλλά τί λέει; προσέξτε: «ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου». Ἐδῶ εἶναι τό κλειδί. Ὅχι «ἐπικατάρατος ἡ γῆ» καί νά σταματήσει, ἀλλά «ἐπικατάρατος ἡ γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου», στά ἔργα σου, δηλαδή ὅταν ἐσύ θά τήν ἐργάζεσαι τή γῆ.

Γιά νά τό καταλάβετε, θά σᾶς πῶ ἕνα παρεμφερές, κάτι παράλληλο.

12. *Ἐρμηνεία εἰς τὴν Ἀποκάλυψιν Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου*, ΕΕ', PG 106, 424C. Πρβλ. *Ψαλμ.* 101, 26-27. *Ἐβρ.* 1, 10-12.

13. Βλ. *Μάθημα 66ο*.

Τό κακό ὑπάρχει; Οἱ ἀρχαῖοι –οἱ ἐκτός βεβαίως τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ– ἔλεγαν μέ τή φιλοσοφία τους ὅτι τό κακό ἐδράζεται στήν ὕλη· ἤ, καλύτερα, ἡ ὕλη, ὡς ἀρχή, εἶναι κάτι τό κακό, ἐνῶ τό πνεῦμα, ὡς ἀρχή, εἶναι κάτι τό καλό, καί ἔχουμε τή γνωστή μας *διαρχία*.¹⁴

Ὅλα τά φιλοσοφικά συστήματα καί ὅλες οἱ θρησκευεῖς τοῦ κόσμου στό βάθος εἶναι διαρχικές, δηλαδή ἔχουν πάντα τόν θεό τοῦ καλοῦ καί τόν θεό τοῦ κακοῦ, τό σκοτάδι καί τό φῶς, τήν ὕλη καί τό πνεῦμα, νά παλεύουν μεταξύ τους, καί πότε νά νικάει τό ἓνα καί πότε νά νικάει τό ἄλλο. Τό κάνουν δέ αὐτό γιά νά ἐρμηνεύσουν τήν παρουσία τοῦ κακοῦ. Διότι ἐρμηνεύουν οἱ ἄνθρωποι. Πῶς νά ἐρμηνεύσουν τήν παρουσία τοῦ κακοῦ; Βγάζουν αὐτήν τή θεωρία, ὅτι ἔχουμε δύο ἀρχές, καί πιστεύουν ὅτι ὑπάρχει ἡ ἀρχή τοῦ καλοῦ καί ἡ ἀρχή τοῦ κακοῦ. Τί θά ἀπαντούσαμε σ' αὐτό;

Ὁ Χριστιανισμός λέει ὅτι τήν ὕλη τήν ἔκανε ὁ Θεός, καί δέν εἶναι δυνατόν ποτέ αὐτή νά εἶναι ἔδρα τοῦ κακοῦ, οὔτε ὑπάρχει οὐσία κακή· διότι ὅ,τι κάνει ὁ Θεός εἶναι ἀγαθό, γιατί καί ὁ ἴδιος εἶναι ἀγαθός.

Τότε ὅμως πῶς ὑπάρχει τό κακό; Ἀκοῦστε το.

Τό κακό δέν ὑπάρχει στήν ὕλη, ἀλλά ὑπάρχει στήν προαίρεση· ἐν τῷ πράττειν ὑπάρχει τό κακό, στήν προαίρεση. Ἐνῶ κάνω κάτι, αὐτό τό κάτι πού κάνω, πού ἐγώ θέλω νά κάνω, εἶναι ἢ καλό ἢ κακό. Δέν ὑπάρχει λοιπόν ὡς οὐσία τό κακό.¹⁵

14. Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμος Α΄, Μαθήματα 2ο καί 4ο*, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κοινηγενίου, Στόμιον Λαρίσης 2017, καί *Τόμος Β΄, Μαθήματα 14ο*, Στόμιον Λαρίσης 2018.

15. «Οὐ περὶ τὴν οὐσίαν τῶν γεγονότων τὸ κακὸν θεωρεῖται, ἀλλὰ περὶ τὴν ἐσφαλμένην καὶ ἀλόγιστον κίνησιν.» (ῥσ. Μαξίμου

Τό ἴδιο πράγμα καί ἐδῶ. Ἡ κατάρα δέν εἶναι στή γῆ, ἀλλά στά ἔργα πού θά δουλέψει ὁ ἄνθρωπος στή γῆ· ἐκεῖ εἶναι ἡ κατάρα. Ὡστε ὁ Θεός δέν καταρᾶται οὔτε τήν Εὐά, οὔτε τόν Ἀδάμ. Ἀφοῦ θά τούς ἀναστήσει, ἀφοῦ θά κατεβεῖ στά χθόνια, κάτω στόν Ἄδη θά κατεβεῖ ὁ Χριστός, γιά νά συναντήσῃ τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐά· πῶς τώρα νά τούς καταραστεῖ; εἶναι ποτέ δυνατόν;¹⁶ Οὔτε τή γῆ καταρᾶται· ἀλλά ἐν τῷ πράττειν, δηλαδή ἐνῶ ὁ ἄνδρας θά πάει νά δουλέψει, νά ἐργαστεῖ τά ἔργα του πάνω στή γῆ, ἐκεῖ θά ὑπάρχει κατάρα.¹⁷

Τί σημαίνει αὐτό; Ἀκοῦστε το:

Πρῶτον. Ὅταν θά προσπαθεῖ νά ἀποκτήσῃ τήν τροφή του, θά τήν ἀποκτάει μέ λύπη, μέ πίεση, μέ κόπο καί στενοχώρια.

Δεύτερον. Θά ὑπάρχει μειωμένη ἀπόδοση τῆς γῆς.

τοῦ Ὁμολογητοῦ, Ἑκατοντὰς Δ', *Περὶ Ἀγάπης* ιδ', PG 90, 1052A) «Τὸ κακόν, οὔτε ἐν φύσει ἐστίν, οὔτε μὴν φύσει τίς ἐστι κακός· κακὸν γάρ τι ὁ Θεὸς οὐκ ἐποίησεν. Ὅτε δὲ ἐν τῇ ἐπιθυμίᾳ τῆς καρδίας εἰς εἰδός τις φέρει τὸ οὐκ ὄν ἐν οὐσίᾳ, τότε ἄρχεται εἶναι, ὅπερ ἂν ὁ τοῦτο ποιῶν ἐθέλοι· δεῖ οὖν αἰετῇ ἐπιμελεῖα τῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ, ἀμελεῖν τῆς ἕξεως τοῦ κακοῦ. Δυνατωτέρα γάρ ἐστὶν ἡ φύσις τοῦ καλοῦ, τῆς ἕξεως τοῦ κακοῦ· ἐπεὶ δὲ τὸ μὲν ἐστί, τὸ δὲ οὐκ ἐστὶ· εἰ μὴ μόνον ἐν τῷ πράττεσθαι.» (ἀγίου Διαδόχου Φωτικῆς, *Φιλοκαλία*, τόμ. Α', Λόγος ἀσκητικὸς γ', ἐκδ. Παν. Ἀθ. Τζελάτη, Ἀθήναι 1893, σ. 141). Βλ. π. Ἀθανασίου Μυτιληναίου, *Ἡ Γένεσις, Τόμος Ε'*, *Μάθημα 56ο*, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Κομνηνείου, Στόμιον Λαρίσης 2021.

16. Βλ. *Γέν.* 1, 28.

17. Βλ. Ἰωάν. Χρυσοστόμου, *Ὁμιλίαι εἰς τὴν Γένεσιν*, IZ', PG 53, 146: «Ἐπεὶ δὲ γὰρ διὰ τὸν ἄνθρωπον παρήχθη (ἡ γῆ), ἵνα οὕτως ἀπολαύειν δύνηται τῶν ἐξ αὐτῆς ἀναδιδομένων, διὰ τοῦτο πάλιν διὰ τὸν ἄνθρωπον ἀμαρτόντα ταύτην τὴν κατάραν ἐπιτίθῃσιν».

Δέν θά ανταποκρίνεται δηλαδή ἡ ἀπόδοση στό ἔργο πού θά καταβάλλει ὁ ἄνδρας. Θά λέγαμε ὅτι ἡ γῆ θά γεμίσει μ' ἐκεῖνο πού ἀναφέρει ὁ Θεός στό ἱερό κείμενο, μέ «ἀκάνθας καὶ τριβόλους»¹⁸.

Ξέρετε τί εἶναι τὰ τριβόλια; Εἶναι ἀγκάθια πού ἔχουν τέσσερα ἀγκαθωτά σημεία, σέ τέτοια σχέση, πού ὅπως κι ἂν τὰ πετάξετε κάτω, τὰ τρία ἀγκάθια θά εἶναι πρὸς τὰ κάτω καί τό ἓνα θά εἶναι πρὸς τὰ πάνω. Αὐτό λέγεται *τριβόλος*.

Τέτοια τριβόλια τεχνητά ἔφτιαχναν κάποτε καί οἱ ἀρχαῖοι καί τὰ ἔριχναν στή γῆ, ὅπως σήμερα ἔχουμε τίς νάρκες στά ναρκοπέδια· ἦταν οἱ νάρκες θά λέγαμε τῶν ἀρχαίων. Τά πετοῦσαν στό πεδίο τῆς μάχης, ὥστε τὰ ἄρματα τῶν ἐχθρῶν, τὰ ἄλογα καί οἱ πεζοί νά μὴν μποροῦν νά κινηθοῦν, καθὼς πάντα ἡ μία αἰχμὴ ἦταν πρὸς τὰ πάνω. Ὅχι ἀγκάθια· αὐτά τὰ ἔφτιαχναν ἀπὸ σίδηρο τότε στήν ἀρχαιότητα. Αὐτό εἶναι ὁ *τριβόλος*, τὰ τριβόλια.

Ἀγκάθια καὶ τριβόλια θά βλαστάνουν σάν παράσιτα μέσα στά χωράφια σου, μέσα στοὺς κήπους σου, μέσα στήν παραγωγή σου, λέει ὁ Θεός στὸν Ἀδάμ, καὶ δέν θά ἔχεις ποτέ ἐκατό τοῖς ἐκατό παραγωγή.

Ἀκόμη, θά μπορούσαμε νά ποῦμε ἐδῶ, σ' αὐτό τό σημεῖο, τό ἐξῆς. Προσέξτε, παρακαλῶ. Θά μπορούσατε νά μοῦ πεῖτε:

Τί λέτε, πάτερ;... Νά γιατί εἶναι ἀναχρονισμένη ἡ Παλαιά Διαθήκη. Αὐτὴ ἡ κατάρα σήμερα ἔχει ἀποσβεθεῖ, ἔχει πάει στήν ἄκρη –κουτά πράγματα! Κάποτε μέ τὰ ξύλινα ἀλέτρια ὀργώναμε καί μέ τὴν κοπριά τῶν

18. Γέν. 3, 18.

ζώων τῶν σταύλων λιπαίναμε τὰ χωράφια, γι' αὐτό καί παίρναμε πράγματι πολύ λίγο. Καί δούλευαν τότε ἐδῶ στή Θεσσαλία οἱ ἄνθρωποι, ἔβγαινε ὅλος ὁ κόσμος, σ' ὅλο τόν κάμπο ἔβγαινε ὅλη ἡ πόλη γιά νά θερίσουν, ἄνδρες καί γυναῖκες... Σήμερα ὅμως ἔχουμε τρακτέρ, σήμερα ἔχουμε τὰ λιπάσματα, ἔχουμε τόσα μηχανήματα, καί παίρνουμε μιὰ ὑπερπαραγωγή, καί ἐσεῖς μᾶς λέτε γιά ἀκάνθας καί τριβόλους;... Ὅσο δέ γιά τήν ἐρυσίβη, τόν βροῦχο καί τὰ λοιπά ζιζάνια, ὅλα αὐτά ὑπερνικήθηκαν μέ τὰ φυτοφάρμακα.

Πολύ ὥραϊα, ἄνθρωπε!... Θυμᾶστε τί σᾶς ἔλεγα τήν περασμένη φορά; Κάτι γιά τή γυναῖκα σᾶς ἔλεγα, ὡς πρὸς τόν ἀνώδυνο τοκετό, τούς πόνους τοῦ τοκετοῦ της· νάι, τούς ὑπερνίκησε, ἀλλά ἔχει τήν ἐπώδυνη ἀγωγή τῶν παιδιῶν. Ἔτσι καί ἐδῶ ὑπερνικήσαμε τίς δυσκολίες αὐτές τῆς γῆς, ἀλλά φτιάξαμε ἓνα περιβάλλον ἀκατάλληλο γιά νά ζοῦμε. Ρίξαμε τόσα φάρμακα πάνω στή γῆ, ὥστε δέν μποροῦμε οὔτε νερό πιά νά πιοῦμε, οὔτε νά ἀναπνεύσουμε! Εἶναι μολυσμένο πιά τό περιβάλλον. Οὔτε καί νά κολυμπήσουμε μποροῦμε! Δέν μποροῦμε πιά νά μποῦμε στή θάλασσα! Τά ψάρια ψοφοῦν, ἡ γῆ δηλητηριάζεται! Ἡ οἰκολογία –νομίζω θά μαθαίνετε γι' αὐτήν στό σχολεῖο σας, θά διαβάσετε– μᾶς δείχνει πιά ὅτι ἡ γῆ ἀρχίζει νά εἶναι ἀφιλόξενη!¹⁹

19. Ὁ Δημιουργός, προγνωρίζοντας τήν πτώση τοῦ ἀνθρώπου, ἡ ὁποία συμπαρέσυρε καί τήν κτίση στή φθορά καί στόν θάνατο, ἔβαλε στή φύση καί κάποιους μηχανισμούς αὐτοεπιδιόρθωσης-ἀνανέωσης, ὥστε νά ἀντισταθμίζονται οἱ φυσιολογικές φθορές πού αὐτή θά ὑφίστατο μέσα στόν χρόνο. Τέτοιοι μηχανισμοί εἶναι ἡ συνεχής διήθηση τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρα, ἡ ἀένανη ἀνακύκλωση τοῦ ὀξυγόνου, τοῦ διοξειδίου τοῦ ἠνθρακα, τοῦ νεροῦ, τοῦ ἁ-

Λοιπόν, μπορείς τώρα νά καυχηθείς; Δέν μπορείς νά καυχηθείς.

Προχωρῶ· τρίτο. Μέ κόπο καί ιδρώτα θά παίρνεις τήν τροφή σου ἀπό τή γῆ· ὄχι μόνο μέ λύπη, ἀλλά καί μέ κόπο καί μέ ιδρώτα!

Τέταρτο. Αὐτά ὅλα δέν θά εἶναι γιά κάποιο καιρό, ἀλλά γιά πάντα· «ἕως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἧς ἐλήφθης»²⁰, ἰσόβια!

Πέμπτον. Ἐδῶ ὑπάρχει καί κάτι καλό. Κάτω ἀπὸ αὐτές τίς πιεστικές καταστάσεις πού θά ζεῖς, ὅπως λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος, «ἵνα τούτοις πιεζόμενος», δηλαδή μέ τό νά θλίβεσαι καί νά ιδρώνεις, «ἔχῃς διδασκαλίαν διηνεκῇ τοῦ μετριάζειν, καὶ τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἐπιγινώσκειν»²¹. Αὐτό τό σημεῖο θέλω νά τό προσέξετε· θά σᾶς τό ἀναλύσω. Θά κάνουμε καί ἓνα μικρό σχόλιο, ἀφοῦ πρῶτα σᾶς τό μεταφράσω. Ὅταν βρῖσκεσαι κάτω ἀπὸ τὴν πίεση ὅλων αὐτῶν πού θεωροῦνται κατάρρα, ἔχεις μιά διαρκῆ διδασκαλία στό νά μετριάξεις καί νά γνωρίζεις τή δική σου φύση.

Γιὰ νά τό δοῦμε αὐτό.

ζώτου, τοῦ ἄνθρακα κ.ἄ. στοιχείων, ἀλλά καί ἡ ἀνανέωση κάποιων πηγῶν ἐνέργειας. Ὅμως, τοὺς τρεῖς τελευταίους αἰῶνες, μέ τὴν ραγδαία ἀνάπτυξη τοῦ τεχνικοῦ μας πολιτισμοῦ, ὁ ρυθμός φθορᾶς πού προκαλεῖται στό περιβάλλον αὐξήθηκε κατακόρυφα, μέ ἀποτέλεσμα ἡ φύση νά μὴν προλαβαίνει νά ἐπισκευάζεται καί ἀνανεώνεται. Ἀπὸ τὸν 19ο αἰώνα, μέ τὴν βιομηχανικὴ ἐπανάσταση, μεγάλωναν ὅλο καί περισσότερο οἱ ἀντιδράσεις γιὰ τὸν ἀντίκτυπο τῆς ἀνθρώπινης δραστηριότητος στό περιβάλλον. Ἔτσι, ἀναπτύχθηκαν κάποιες νέες ἐπιστήμες σέ σχέση μέ τό περιβάλλον (Περιβαλλοντολογία), ὅπως καί τῇ Γῇ, τὸν οἶκο μας (Οἰκολογία).

20. Γέν. 3, 19.

21. Ὁμιλίας εἰς τὴν Γένεσιν, IZ', θ', PG 53, 146.

Τί θά πεῖ «μετριάζειν», ἀπαρέμφατο, πού λέει ὁ ἱερός Χρυσόστομος; Εἶναι τό μέτρο, ἡ μετριοφροσύνη, εἶναι τό αὐταρκες, δηλαδή ἡ αὐτάρκεια· εἶναι ἐκεῖνο πού ἔλεγαν οἱ ἁρχαῖοι Ἕλληνες, *μέτρον ἄριστον*. Μέ ἄλλα λόγια, μήν εἶσαι ὑπερήφανος καί πλεονέκτης· νά μένεις σ' αὐτό πού σοῦ ὅρισε ὁ Θεός. Διότι ὁ Ἀδάμ ἐπιθύμησε περισσότερα πράγματα· ἐπιθύμησε τήν ἰσοθεΐα. Μάθε λοιπόν νά μή ζητᾷς πάνω ἀπό τίς δυνάμεις σου, πάνω ἀπό ἐκεῖνο πού μπορείς.

Μάλιστα, θέλετε νά σᾶς πῶ πῶς ὑπάρχει αὐτό ἔξω ἀπό τόν Χριστιανισμό; Ὑπάρχει ἓνας μύθος, ὁ *Μαθητευόμενος Μάγος*, πού ἔχει γίνει καί μουσική ἀπό κάποιον διάσημο μουσικό –τόν Wagner; δέν θυμᾶμαι.²² Ξέρετε τί δείχνει ἐκεῖ; Ἀκοῦστε:

Εἶναι ἓνας μάγος, ὁ ὁποῖος κάνει πολλά μαγικά, καί λέει στόν μαθητή του: *Ἐγώ θά φύγω γιά μιά δουλειά. Πρόσεξε μήν κάνεις τίποτα παραπάνω ἀπ' αὐτά πού σοῦ ἔχω πεῖ. Μόνο νά σφουγγαρίσεις ἐδῶ μέσα στό ἐργαστήριό. Αὐτός ὅμως μονολογεῖ: Νά σφουγγαρίσω;... Καί γιατί νά μήν μοῦ τό σφουγγαρίσουν ἄλλοι τό πάτωμα, καί νά τό σφουγγαρίσω ἐγώ;* Ἀνοίγει λοιπόν τά μαγικά βιβλία καί βρίσκει τόν τρόπο πῶς νά καλέσει τίς δυνάμεις... νά ἔρθουν νά σφουγγαρίσουν! Ἦρθαν οἱ μαγικές δυνάμεις ἀμέσως, μέ τήν ἐπίκληση πού ἔκανε. *Τί θέλεις; Σφουγγάρισμα! Μάλιστα.* Ἀμέσως λοιπόν. Ἀρχίζουν καί κουβαλοῦν νερό ἀπό τό πηγάδι, κουβαλοῦν συνέχεια, καί νά τό χύνουν πάνω στό

22. Ὁ *Μαθητευόμενος Μάγος* βασίστηκε στό ὁμώνυμο ἔργο τοῦ Γκαῖτε *Zauberlehrling*, ἀπό τό ὁποῖο εἶχε ἐμπνευστεῖ τό μουσικό του ἔργο, *L' apprenti sorcier*, ὁ Γάλλος συνθέτης Πῶλ Ντικά (Paul Abraham Dukas, 1865-1935).

πάτωμα. Εὐχαριστημένος αὐτός, πού δέν κάνει πιά μόνος του τή δουλειά –ὁ τεχνικός πολιτισμός· ὁ ἄνθρωπος δέν θέλει νά κάνει μόνος του τίς δουλειές. Ἀλλά τί γίνεται μετά; Ὁ μαθητής τοῦ μάγου ἤξερε τή συνταγή νά καλέσει τίς δυνάμεις, ἀλλά δέν ἤξερε τή συνταγή νά τίς ἀνακαλέσει. Οἱ δυνάμεις ὅμως συνέχιζαν νά ρίχνουν νερό, νερό, νερό... Τό νερό ἄρχισε νά ἀνεβαίνει, καί αὐτός κόντευε νά πνιγεῖ! Ὅποτε καταφθάνει ἐκεῖ ὁ μάγος καί φωνάζει: *Τί εἶναι αὐτά;...*

Αὐτός εἶναι ὁ ἄνθρωπος· δέν ξέρεי τό μέτρο. Αὐτός εἶναι ὁ τεχνικός πολιτισμός. Βγάλαμε, ἀνακαλύψαμε, βρήκαμε τήν ἀτομική ἐνέργεια, ἀλλά πῶς θά τή σταματήσουμε, πού μ' αὐτή θά σκοτωθοῦμε; Βλέπετε;

Κοιτάξτε λοιπόν τό ρῆμα· «μετριάζειν». Γιά νά ἔχεις, λέει, κάτω ἀπό τήν πίεση τῆς δουλειᾶς σου καί τοῦ ἰδρώτα σου, νά ἔχεις «διηνεκῇ διδασκαλίαν τοῦ μετριάζειν», συνεχή διδασκαλία νά μετριάξεις, νά μή ζητᾶς πράγματα ἔξω ἀπό τή δυνατότητά σου, «καί τὴν ἑαυτοῦ φύσιν ἐπιγινώσκειν», καί νά γνωρίζεις καλά τή φύση σου, ποιός εἶσαι. Τί θά πεῖ αὐτό; ὅτι ἔχεις περιορισμένες δυνατότητες. Μή ζητᾶς νά ἔχεις ὅ,τι ὁ Θεός δέν σοῦ ἔχει δώσει.

Ἔκτον. Εἶπαμε ὅτι ἡ γῆ δέν εἶναι ἀντικείμενο κατάρας τοῦ Θεοῦ. Ἐδῶ νά σᾶς ἐξηγήσω τώρα. Ἡ γῆ θά ὑποταχθεῖ στή φθορά καί τόν θάνατο, μέχρι νά ἀνακαινισθεῖ. Σᾶς διαβάζω τί λέει στήν Πρὸς Ρωμαίους ὁ ἀπόστολος Παῦλος –εἶναι περίφημα λόγια αὐτά καί ἀποκαλυπτικά:

«Τῇ γὰρ ματαιότητι», διότι στή ματαιότητα, δηλαδή στή φθορά καί τόν θάνατο, «ἡ κτίσις ὑπετάγη», ὑποτάχθηκε ἡ κτίση, «οὐχ ἐκούσα», ὄχι θεληματικά, «ἀλλὰ

διὰ τὸν ὑποτάξαντα», δηλαδή τὸν Θεό, «ἐπ' ἐλπίδι», ἐδῶ ὑπογραμίζω τὴ λέξη, *μέ τήν ἐλπίδα*, «ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ», ὅτι καὶ αὐτὴ θά ἐλευθερωθεῖ ἀπὸ τῆ δουλείας τῆς φθορᾶς καὶ θά μπεῖ μέσα στὴ δόξα τῶν παιδιῶν τοῦ Θεοῦ. Ὅπως θά ἀναστηθοῦμε ἐμεῖς καὶ θά εἴμαστε μέ καινούργια σώματα, ἔτσι καὶ ἡ κτίσις θά γίνεи καινούργια. Ὅχι βεβαίως ὅτι θά ἔχει ζῶα καὶ φυτά... ἀλλὰ ἡ ὕλη αὐτὴ πού ὑπάρχει θά γίνεи καινούργια, ὅπως μόνο ὁ Θεός γνωρίζει.

»οἶδαμεν γὰρ ὅτι *πᾶσα ἡ κτίσις*», γιατί γνωρίζουμε ὅτι ὅλη ἡ δημιουργία, «*συστενάζει*», στενάζει μαζί μας, «*καὶ συνωδίνει*», πονάει μαζί μας, «*ἄχρι τοῦ νῦν*», μέχρι τώρα· «*ἡ γὰρ ἀποκαταδοκία τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται*»²³ (ἀποκαταδοκία σημαίνει σφοδρὴ ἐπιθυμία), γιατί ἡ σφοδρὴ ἐπιθυμία τῆς δημιουργίας εἶναι νά ἔρθει ἡ ἡμέρα τῆς ἀποκαλύψεως τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν. Αὐτό λοιπόν περιμένει ἡ κτίσις.

Τὴν προσωποποιεῖ ἐδῶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος, γιατί δέν ἔχει λογικὴ ἡ κτίσις. Ὑποφέρει, γιατί εἶναι ὑποταγμένη στὴ ματαιότητα, τὴν φθορά καὶ τὸν θάνατο, ἀλλὰ ἀναμένει τὴν ἀνακαίνισή της.²⁴

23. Ρωμ. 8, 20-22, 19.

24. Ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνός αἰτιολογεῖ τὴν προσωποποίηση τῆς κτίσεως καὶ τῆς εἰκόνας πού παρουσιάζει ὁ Παῦλος στό ἐν λόγω χωρίο: «Τοῦτον εἶπεν, οὐ στεναγμοῦ τινος ἀκούσας ἀπὸ οὐρανοῦ καὶ γῆς φερομένου, ἀλλ' ἵνα τῶν μελλόντων ἀγαθῶν ἐνδείξηται τὴν ὑπερβολὴν καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν κατεχόντων κακῶν.» (στό Ν. Καλογερό, Ἑρμηνεία εἰς τὰς ΙΔ' Ἐπιστολάς τοῦ Ἀπ. Παύλου καὶ εἰς τὰς Ζ' Καθολικάς, τ. Α', 1887, σ. 93).

Ἑβδομον. Τό ἀποκορύφωμα τῆς τιμωρίας καί γιά τούς δύο, τόν Ἀδάμ καί τήν Εὕα, ξέρετε ποιό εἶναι; ὁ θάνατος! Φοβερό πράγμα! Ὅταν λέει στὸν Ἀδάμ «γῆ εἶ καὶ εἰς γῆν ἀπελεύσῃ», εἶσαι χωματένιος καί στό χῶμα θά γυρίσεις –φυσικά ὑπονοεῖ καί τήν Εὕα–, ἐννοεῖ τὸν θάνατο. Φοβερό πράγμα, παιδιά, ὁ θάνατος!

Ἀλλά, μέ δύο λόγια, τί σημαίνει θάνατος.

Πρῶτα-πρῶτα σημαίνει χωρισμός τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν Θεό, καί ὕστερα χωρισμός τῆς ψυχῆς ἀπὸ τό σῶμα. Χωρίζεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τὸν Θεό, χωρίζεται καί τό σῶμα ἀπὸ τήν ψυχή. Ὁ πρῶτος χωρισμός λέγεται *πνευματικός θάνατος*, ὁ δεύτερος λέγεται *σωματικός θάνατος*. Ὁ πρῶτος χωρισμός εἶναι αἰώνιος, ἂν ὁ ἄνθρωπος δέν μετανοήσῃ, –αἰώνιος εἶναι ὁ χωρισμός τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν Θεό!–, ἐνῶ ὁ δεύτερος χωρισμός εἶναι προσωρινός, διότι θά γίνῃ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

Ταυτοχρόνως ὅμως, αὐτό τό μέγιστο τῆς τιμωρίας, ὁ θάνατος, εἶναι καί μία εὐεργεσία. Λένε οἱ Πατέρες ὅτι ὁ Θεός ἐπιτρέπει τὸν θάνατο «ἵνα μὴ τὸ κακὸν ἀθάνατον γένηται»²⁵, γιὰ νά μὴ γίνῃ ἀθάνατο τό κακό

25. Βλ. ἁγ. Γρηγορίου Θεολόγου, Λόγος ΛΗ', *Εἰς τὰ Θεοφάνεια*: «ἵνα μὴ ἀθάνατον ᾗ τὸ κακόν» (PG 36, 324D)· καί ἁγ. Ἐπιφανίου Κύπρου, *Κατὰ Ὠριγένους*, ΚC': «Ὡσπεροῦν ἀλεξιφαρμάκου γὰρ τρόπον ὑπὸ τοῦ ἀλεξιπῆρος ἡμῶν ἀληθῶς καὶ ἰατροῦ Θεοῦ πρὸς ἐκρίζωσιν τῆς ἁμαρτίας παρελήφθη ὁ θάνατος καὶ ἀφανισμόν, ἵνα μὴ διαιωνίζον ἐν ἡμῖν εἴη τὸ κακόν, ἀθάνατον ἅτε ἐν ἀθανάτοις ἀνατεῖλαν, αὐτοὶ δὲ λελωβημένοι καὶ ἐκστάντες νοσοῦντων τρόπον τῆς οἰκείας ἀρετῆς ἐπὶ πολὺ διατρίβωμεν, ἅτε ἐν ὑφεστηκόσιν ἀεὶ καὶ ἀθανάτοις σώμασι τὴν κατὰ τὸ ἁμάρτημα μεγάλην τρέφοντες νόσον. διὸ δὴ καλῶς ταύτην πρὸς ἄμφω σωτηρίαν καὶ ψυχῆς καὶ σώματος φαρμακευτικῆς τρόπον καθάρσεως τὸν θάνατον ὁ Θεὸς ἠΐρατο, ἵνα πανάμωμοι καὶ ἀσινεῖς οὕτως ἐξεργασθῶμεν.» (PG 41, 1112BC).

πού ἐργάστηκε ὁ Ἀδάμ.

Ἔτσι, βάζει τέρμα, γιά νά ἀρχίσει μιὰ καινούργια περίοδος. Καί αὐτή ἡ περίοδος εἶναι μετά τό τέλος τῆς Ἱστορίας. Ἀλλά, πέρα ἀπό τό τέλος αὐτό τῆς Ἱστορίας, ἔρχεται ὁ Θεός καί παρασκευάζει μιὰ κρείττονα, μιὰ ἀγαθότερη, μιὰ καλύτερη ζωή, μέ τήν ἀνάστασή μας καί τήν ἐγκατάστασή μας στή Βασιλεία Του.²⁶

Ὅλα αὐτά ἀπορρέουν ἀπό τό ἀπολυτρωτικό ἔργο τοῦ Χριστοῦ· διότι ὁ Χριστός ἐργάστηκε αὐτήν τήν ἀνακαίνιση, τή δική μας καί τῆς δημιουργίας. Ἔτσι λοιπόν ὁ Χριστός, μέ τόν θάνατό Του, νίκησε τόν θάνατο. Ὁ θάνατος αὐτός πού ὑπάρχει βάζει τέρμα στό κακό, καί ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάστασις τῶν νεκρῶν.

Ἴσως ὅμως κάποιος νά πεῖ: Ὁ Θεός εἶπε «ἡ δ' ἂν ἡμέρα φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε»²⁷, τήν ἡμέρα πού θά φᾶτε θά πεθάνετε. Ὅμως δέν πέθαναν οἱ πρωτόπλαστοι τήν ἡμέρα πού ἔφαγαν. Μάλιστα ὁ Ἀδάμ καί ἡ Εὗα ἔζησαν πολλά χρόνια. Ξέρουμε ἀπό τήν Ἀγία Γραφή ὅτι ὁ Ἀδάμ ἔζησε ἐννιακόσια τριάντα χρόνια.²⁸ Τότε, λοιπόν, πῶς ἐξηγεῖται αὐτό; Μήπως ὑπάρχει καμμία ἀντίφαση;

Ὅχι, παιδιά. Ὁ ἱερός Χρυσόστομος ἀπαντᾷ ὡς ἑξῆς: «τῇ τοῦ Θεοῦ ἀποφάσει τεθνήκασιν»²⁹. Τί σημαίνει αὐτό; Σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ ἔχουν πεθάνει.

Ἀναφέρει μάλιστα καί ἓνα παράδειγμα, πού εἶναι δικό του. Δηλαδή, γίνεται μία δίκη, καί τό δικαστήριο

26. Βλ. Ἑβρ. 11, 35.

27. Γέν. 2, 17.

28. Βλ. Γέν. 5, 5.

29. Ὁμιλία εἰς τήν Γένεσιν, ΙΖ', θ', PG 53, 147.

καταδικάζει έναν κακούργο σέ ἀποκεφαλισμό. Ἀλλά τήν ὥρα πού βγαίνει ἡ ἀπόφαση δέν γίνεται καί ἡ ἐκτέλεση. Παίρνουν τόν κατάδικο καί τόν βάζουν στό κελλί του, καί μάλιστα ἐκεῖ μπορεῖ νά μείνει πολύ καιρό.³⁰ Καί σήμερα, σέ τέτοιες καταδίκες, μπορεῖ καί χρόνια νά μείνει ὁ κατάδικος μέσα στό κελλί του, περιμένοντας πότε θά ἐφαρμοσθεῖ ἡ θανατική του ἐκτέλεση. Σημαίνει λοιπόν ὅτι ἡ ἀπόφαση γιά τήν θανατική ἐκτέλεση βγῆκε, τελείωσε, ἄσχετα ἂν τώρα ἀκόμα ζεῖ.

Συνεπῶς τό «τεθνήκασιν», τό ἔχουν πεθάνει, πού λέει ἐδῶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος, ἀναφέρεται στήν ἀπόφαση τοῦ Θεοῦ, «τῇ τοῦ Θεοῦ ἀποφάσει τεθνήκασιν».

Μποροῦμε ὅμως νά ποῦμε καί κάτι ἄλλο, παιδιά· ὅτι, μετά τήν παράβαση, ἀμέσως ἐπῆλθε ὁ θάνατος, ὁ πνευματικός θάνατος, ὁ χωρισμός τῆς ψυχῆς ἀπό τόν Θεό. Διότι θά δοῦμε στό μεταπροσεχές μάθημα ὅτι ὁ Θεός ἔβγαλε τούς πρωτοπλάστους ἀπό τόν παράδεισο· δηλαδή δέν ἔχει πλέον καμμία ἐπικοινωνία μαζί τους. Αὐτός εἶναι ὁ *πρῶτος θάνατος*, ὁ θάνατος τῆς ψυχῆς. Μετά συνέβη καί ὁ *δεύτερος θάνατος*, ὁ θάνατος τοῦ σώματος. Ἀλλά ὅλα αὐτά πού εἴπαμε, καί γιά τήν Εὐα καί γιά τόν Ἀδάμ, συνιστοῦν βεβαίως μία καταδίκη. Ἀλλά αὕτη ἡ καταδίκη, τόσο τῆς Εὐας ὅσο καί τοῦ Ἀδάμ, ξαναλέω, εἶναι προσωρινή.

30. «Καθάπερ γάρ ἐπὶ τῶν δικαστηρίων τῶν ἀνθρωπίνων, ἐπειδὴν ἀποφασίῃ τις δεξάμενος τοῦ πάντως τὴν κεφαλὴν ἀποτιμηθῆναι, εἶτα εἰς τὸ δεσμοτήριον ἐμβληθῇ, καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμένῃ, οὐδὲν ἄμεινον τῶν νεκρῶν καὶ τεθνηκότων διάξει, τῇ ἀποφάσει τεθνηκῶς· τὸν αὐτὸν δὲ τρόπον καὶ οὗτοι, ἐξ ἐκείνης τῆς ἡμέρας, ἐξ ἧς τὴν ἀπόφασιν ἐδέξαντο τῆς θνητότητος, εἰ καὶ πολὺν διήρκεσαν χρόνον, ἀλλὰ τῇ ἀποφάσει τεθνήκασιν.» (αὐτόθι).

Ἐάν κανείς πιστέψει σὸν Χριστό καί πολιτευθεῖ ὅπως ὁ Χριστός θέλει, τότε, παιδιά, γυρίζει πίσω σέ μιά καλύτερη ζωή, γυρίζει πίσω σὸν Παράδεισο τοῦ Θεοῦ, γυρίζει πίσω στή Βασιλεία τοῦ Θεοῦ.³¹

Βλέπετε τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ; βλέπετε τὴ φιλανθρωπία τοῦ Θεοῦ;... Ὁ ἄνθρωπος ἀμάρτησε, ἀλλὰ ὁ Θεός δέν τὸν ἄφησε χωρὶς θεραπεία. Τώρα, ἐάν ὁ ἄνθρωπος ἐπιμένει πεισματικά καὶ δαιμονικά στὴν ἀμαρτία, εἶναι ὑπεύθυνος τῆς δικῆς του καταδίκης. Ἄν ὅμως ἔχει ταπείνωση, καὶ πεῖ Θεέ μου, ἔχω ἀμαρτήσῃ, καὶ ἐγὼ καὶ οἱ πρόγονοί μου· βοήθησέ με, συγχώρεσέ με· θά ζήσω καὶ θά πολιτευθῶ ὅπως Ἐσύ θέλεις, γιατί πιστεύω σὸ θεανθρώπινο πρόσωπό Σου, τότε Ἐκεῖνος θά μᾶς βεβαιώσει, ὅπως τότε καὶ τὸν ληστή: Σέ βεβαιώνω, σήμερα θά εἶσαι μαζί μου σὸν Παράδεισο.³²

Ἀλλά, πρῶτα ὁ Θεός, θά συνεχίσουμε.

Κυριακή, 10 Μαρτίου 1985

31. Βλ. Ἐβρ. 10, 34. 11, 16.

32. Λουκᾶ 23, 43.